

DENİZLİ ÇAMELİ İLÇESİ NAMAZLIK DOKUMALARINDAN ÖRNEKLER

EXAMPLES OF PRAYER WOVENS DENİZLİ ÇAMELİ DISTRICT

Sultan SÖKMEN*

ÖZ: Halk arasında namazlağı, namazlağa da denilen namazlık, Türkçe Sözlük'te üzerinde namaz kılınan post, halı, kilim, yaygı, seccade olarak geçmektedir. Namaz kılınan yerin temiz olması önemlidir. Bu nedenle namaz kılmak için hazırlanmış namazlıklar kullanılmaktadır. Namazlıklar, bir kişinin kullanmasına uygun ölçülerde tasarlanmaktadır. Herkesin namazlığı ayrıdır. Denizli Çameli ilçesinde 2019 yılında yapılan alan araştırmasında, kilim, cicim, zili gibi çeşitli tekniklerde yapılmış el dokuması namazlıklara rastlanmıştır. Çameli yöresine ait namazlıklar, evlerde ve bazı camilerde tespit edilmiştir. Bu dokumaların yapım aşamasında ıstar tezgâhlar ve mekikli tezgâhlar kullanılmıştır. İncelenen namazlık örnekleri 58-90 cm ende 113-170 cm boyda olup oldukça renklidir. Kırmızı, mavi, yeşil olmakla beraber, mor, turuncu, sarı, siyah, pembe, beyaz, kahverengi dokumalarda kullanılan renkler arasındadır.

Namazlıkların yüzey şemaları incelendiğinde, çoğu örneklerde enine bantlı kompozisyon şeması hâkim olsa da farklı düzenlemelerde görülmektedir. Bitıracık, pardı, dört göz, dokuz göz mekik, kelebek, çakmak, salyangoz, eğri su, kurbağa, koçboynuzu, namazlık dokuma örneklerinde görülen motiflerdendir. Günümüzde kilim dokumacılığı Çameli ilçesinin bazı mahallelerinde yaşatılmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmada, Çameli yöresinde tespit edilen kilim, cicim ve zili dokuma teknikli 12 adet namazlık örneğinin, dokuma tekniği, kullanılan malzeme, renk, motif ve kompozisyon açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çameli, namazlık, dokuma, kilim, cicim, zili.

ABSTRACT: It is also called namazlağı, namazlaga among the people, in the Turkish dictionary, it is referred to as the post, carpet, kılın, mat, and prayer rug on which prayer is performed. It is important that the place of prayer is clean. For this reason, prayer sprepared for praying are used. Prayer stands are designed in sizes suitable for a person's use. Everyone' s prayer is different. In the field research conducted in Denizli Çameli district in 2019, hand-woven prayer rugs made in various techniques such as kilim, cicim, zili werefound. Prayer stands belonging to the Çameli region have been identified in houses and some mosques. Istar looms and shuttle looms were used in the construction of these weavings. The examined prayer rugs are 58-90 cm in widthand 113-170 cm in length, and these weavings are quite colorful. Red, blue, green, purple, orange, yellow, black, pink, white, brown are among the color sused in weaving.

When the surface schemes of prayer rooms are examined, although the cross-banded composition scheme is dominant in most examples, it is seen in different arrangements. Bitıracık, pardı, foureyes, nine eyes shuttle, butterfly, lighter, snail, curved water, ribbon, frog, coach horn, prayer rug are the motifs seen in weaving samples. Today, kılın weaving is triedto be kept alive in some neighborhoods of Çameli district. In this study, it is aimed to examine 12 prayer samples

* Dr. Öğretim Üyesi - Afyon Kocatepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü / Afyonkarahisar - sultan.sokmen@hotmail.com (Orcid ID: 0000-0002-8838-0620)

This article was checked by Turnitin.

with kilim, cicim and zili weaving techniques determined in Çameli region in terms of weaving technique, material used, color, motif and composition.

Keywords: *Çameli, prayer, weaving, kilim, cicim, zili.*

Giriş

İslam'ın şartlarından birisi olan namaz günde beş vakit farz olan bir ibadettir. Namaz kılınan yerin temiz olması önemlidir. Bu nedenle halk arasında namaz kılmak için hazırlanmış namazlıklar kullanılmaktadır.

Türk-İslam açısından namazlıklar, ibadet sırasında namaz kılını bulunduğu mekândan ayırdığı için önemlidir (Uğurlu, 2020: 3125). Namazlık, sözlükte üzerinde namaz kılınan post, halı, kilim, yaygı, seccade olarak geçmektedir (Ergür, 2002: 1313). Halk arasında namazlağı, namazlağa da denmektedir (Anonim, 1986: 8524). Seccâde namazlık değildir. Günümüzde, namazlık halısında büyük, kelle halısından daha küçük, büyük halıların yetmediği yerleri doldurmak üzere dokunmuş her halıya seccade denir (Aytaç, 2013: 16). Türk Halı Sanatı içinde yer alan ve belli bir gelişim süreci izleyen seccadeler isim olarak Arapça “secde etmek” fiilinden türetilmiştir (Özçelik, 2014: 53). Doğu halı sanatında önemli bir yeri olan seccadeler İslam kültür dünyasının da bir parçasıdır. İbadet için temiz bir alan yaratma gerekliliğinden dolayı bir ibadet aracı olarak İslam dininde yerini almıştır (Etikan, 2007: 546). Türk-İslam inancına göre, ibadet yerinin temiz olmasına özen gösterilir. Namazlıklar, sadece tek kişi tarafından kullanılması düşünülerek yapılmışlardır. Bu nedenle Türkler, özel kullanıma yönelik halı, kilim, keçe, kırkyama gibi teknikler ile geleneksel namazlıklar hazırlamışlardır. Çeşitli tekniklerde yapılmış namazlıklar, Türk çeyizlerinde öne çıkmaktadır” (Uğurlu, 2020: 3125). Çeşitli bölgelerde değişik renk ve desenlerde üretilen seccâdeler, dokunduğu yerin adıyla anılan grupları oluşturmuş ve halı sanatı içerisinde ön plâna çıkmıştır. Günümüze kadar da üretimin devam ettiği bu gruplar Gördes, Kula, Lâdik, Milas, Kırşehir, Mucur seccadeleridir (Bayraktaroğlu, 1999: 58). Seccadeler genellikle bir insanın namaz kılabileceği ölçülerdedir. İçlerinde 100x50-60 cm. boyutlarındaki 1,5-2 m²arasında değişen örnekleri yaygındır (Deniz, 2000: 75). Bu seccadelerin deseni de belirli bir biçimde düzenlenir. Ortasında bir mihrap yer alır. Bazen mihrabın tepesinden sarkan bir kandil, iki yanında da birer sütunce bulunur. Seccadenin en altında ayakların korunması için ayrılmış tabanlık, mihrabın üstünde de ayetlik bölümü vardır (Anonim, 2004: 226). Seccadeler halı, kilim, cicim, sumak türü dokuma veya kemhâ, saten yahut etamin gibi kumaş türünden dokuma desenli veya nakış işlemeli de olmaktadır (Anonim, 2009: 270).

Denizli Çameli ilçesinde namaz kılmak için kilim, cicim, zili gibi çeşitli tekniklerde yapılmış el dokuması namazlıklar kullanılmaktadır. Çameli yöresine ait namazlıklar, evlerde ve bazı camilerde tespit edilmiştir. Denizli

Çameli ilçesinde namazlık için, namazlık, namazlağı, seccade adları kullanılmaktadır.

Teknolojin gelişmesiyle köklü dokumacılık kültürüne sahip olan Denizli ve Çameli'nde dokumacılık olumsuz yönde etkilenmiş ve gerilemeye başlamıştır. Bu sebeple yörede yapılan kilim, cicim ve zili teknikli namazlık örneklerinin tespit edilerek kataloglaması önem kazanmıştır. Bu nedenle yöre halkına ait elde kalan namazlık dokuma örneklerinin görselleri ve özelliklerinin gelecek nesillere aktarılması büyük önem taşımaktadır.

Çameli İlçesi

Çameli, Denizli ilinin en güneyinde yer alan ilçesidir. Denizli'ye uzaklığı 107 km'dir. Rakım Çameli ilçesi Muğla ve Burdur illeri arasında; kuzeyinde Acıpayam, güneyinde Fethiye, doğuda Gölhisar ve batısında Köyceğiz ilçeleri ile çevrilidir (Harita 1). İlçenin yüzölçümü 73.800 hektardır. Genellikle orman alanı içinde çok dağınık, biraz dalgalı, pek az da yayla karakterli bir araziye sahiptir (URL 1). Başlıca ekonomik faaliyetler tarım, hayvancılık ve ormancılıktır (Anonim, 1982: 2176).

Harita 1. Denizli Haritası (URL 2)

Çameli, tarih boyunca Güneybatı-Anadolu bölgesinde insanların önemli bir sığınma ve korunma yeri görevi gören ender yerleşim yerlerinden biridir. Buyöre; Karyalılar, Roma ve Bizans İmparatorluklarında da aynı görevi görmüştür. Çameli yöresi Türklerin Denizli, Muğla ve kıyı kesimlere yerleşmesinde bir karargâh ve üs görevi görmüştür. Çameli ve mahallelerinde bulunan tarihi kalıntılar ve seramik buluntular bu civardaki yerleşmenin, M.Ö. 2000 yıllarına kadar uzandığını göstermektedir (Erdoğan,1994, akt. Eryılmaz, 2015: 29). Malazgirt Savaşı'ndan (1071) sonra Türkmen grupları Avşarlarla, Kınık ve Kayı boyuna mensup Oğuz Türkleri buraya yerleşmiştir (Özçelik, 2014: 18). Denizli'nin Çameli ilçesinin eski adı Karaman'dır (Kaya ve Karagöz, 2014: 53). Çameli İlçesine, 1277

yılında Karamanoğulları'nın Selçuklulara yenilmesi üzerine, bir kısım Karamanlılar yerleşmişlerdir. (Tok, 2015: 619) Çameli ve çevresindeki Karamanlıların; yaylak-kışlak hayatı gereği, Dalaman ve Çameli yaylasında yaşamışlardır. Köyceğiz, Dalaman, Ortaca gibi yerleşim yerleriyle olan akraba ve dostluk ilişkileri, Çameli ve yöresine yerleşen Kayı ve Kınık Boylarına mensup Oğuz Türklerinin, yazın su başlarında, verimli otlaklarda hayvanlarını otlatıp, kışın da Dalaman ve çevresinde hayatlarını geçirmişlerdir (Yıldırım, 2006: 321). Çameli'nde dokumacılığın ne zaman başladığı tam olarak bilinmemekle birlikte Malazgirt savaşından sonra Oğuz Türklerinin buraya yerleşmeleriyle birlikte başladığı düşünülmektedir (Sökmen, 2020: 305). Coğrafyacı İbn-Said Denizli bölgesinde yaşayan Türkmenlerin 200 000 çadır kadar olduklarının rivayet edildiğini yazmaktadır. Bu Türkmenler Bizans topraklarına akınlar yapmakta, elde ettikleri tutsakları satmaktaydılar. Bununla beraber bu Türkmenler hayatlarını yalnız akıncılık yapmakla geçirmemekte, yaptıkları kilimleri de satmaktaydılar. Bu Denizli Türkmenleri XIII. yüzyılın ikinci yarısında denize ulaşarak bugünkü Muğla bölgesinde Menteşe beyliğini kurmuşlardır (Sümer, 1972: 161; Yıldırım, 2006: 321).

Materyal ve Yöntem

Araştırmanın materyalini Çameli ilçesi namazlık örnekleri oluşturmaktadır. Çameli yöresinde 2019 yılında yapılan alan araştırmasında, yörede kilim, cicim ve zili tekniğinde dokunmuş namazlık örneklerine rastlanmıştır. Araştırmanın evrenini Çameli ilçesi namazlık dokumaları oluşturmaktadır. Çameli merkez, Cevizli, Yumrutaş, Kolak, Yaylapınarı, İmamlar, Kızılyaka ve Kalınkoz mahallelerinde tespit edilen 12 adet namazlık dokuma ise örneklem grubu olarak belirlenmiştir. Örneklerin genel ve detay fotoğrafları çekilmiş, dokuma tekniği, dokuma türü, boyutları, atkı ve çözüde kullanılan malzemeler, renkleri ve desen özelliklerini tespit etmek amacıyla bilgi formları düzenlenmiş, motif çizimleri yapılmıştır. Elde edilen veriler uygun istatistiksel yöntemlerle değerlendirilmiş ve çizelgeler halinde sunulmuştur.

Dokumalarda Kullanılan Araç ve Gereçler

Çameli namazlık dokumaları "ıstar" adı verilen ahşaptan yapılmış sarma kilim tezgâhlarında ya da mekikli yüksek tezgâhlarda dokunmaktadır. Yörede mekikli yüksek tezgâha "düven" adı verilmektedir. Bu tezgâhların bütün parçaları ağaç düzeneekli, 2 gücülü ve gücüleri iplik örgülüdür. Mekikli tezgâhlarda dokuma yapılırken atkılarının çözümler arasındaki ağızlıktan kolayca geçmesini sağlayan mekik, iplik eğirmek için "kirmen", bükmek için "çıkırık" kullanılmaktadır. Kırkılıp temizlenmiş yün liflerinin birbirinden ayrılması için "yün tarağı" ya da "yay ve tokmağı" kullanılmaktadır. Dokumada atkı ve ilme ipliklerinin sıkıştırılmasında ahşap ve demir malzeme ile yapılmış kirkitler kullanılmaktadır. Çameli ilçesinde dokunmuş

namazlık örneklerinde kullanılan atkı ve desen iplikleri yün, çözü iplikleri ise yün ya da pamuktur.

Dokumaya Hazırlık Aşamaları

Dokuma işleminde kullanılacak olan yünler, Mayıs-Haziran aylarında yörede yetiştirilen koyunlardan kırkılık adı verilen demir makaslarla kırılmakta, leğende ya da köy çeşmesinde yıkanmaktadır. Güneşte çitlere ya da ipliklere serilerek kurutulmaktadır. Yün tarakta taranmakta ya da yayda atılarak kabartılmaktadır. Burma yapılmakta, kirmanda eğriilmektedir. Büyük gelep / geleb / kelep yapılmakta ve boyama işlemine geçilmektedir.

Kökü toprak altında olan ve Çameli doğasından elde edilen süpürge otu, pınar, sığır kuyruğu, palamut, boyalık otu, ceviz kabuğu, kiraz ağacı kabuğu, mazı bitkilerinden elde edilen renk boyalardır. Doğalboya ile elde edilen renkler kırmızı, mavi, yeşil, askeri yeşil, lacivert, yumurta sarısı, nohut sarısı, kahverengi, hardal sarısı, siyahtır. Doğal boyada kullanılan malzemeler ise mordanlamada, şap, krem tartar, mavi renkte boncuk, pulkostik, hidrokostik, indigo, siyah ve pınar yeşilinde saçıkbrıs kullanılmaktadır. Çameli Kilimlerinde kullanılan doğal boyama işlemi Çameli'li kadınlar tarafından yapılmaktadır (Anonim, 2020: 83). Ayrıca ilçeye gelen boyacılar tarafından bu kilimler kimyasal boyalar ile de boyanmaktadır.

Çözgü hazırlama işlemi için bir namazlığın kaç ilmekten olacağı hesaplandıktan sonra karşılıklı olarak yere 2 kazık çakılarak iplikler ilmek sayısı kadar kazıkların arasında dolandırılır. Dolama işlemi bittikten sonra iki uca çiti yapılır. Çözgü işlemi bittikten sonra iplikler dokuma tezgâhının alt ve üst leventlerine bağlanır. İlmekler arasına varangelen geçirilir ve gücü tahtasına tek tek düğümler bağlanır. Daha sonra dokuma işlemine başlanır. Yörede atkı ipliklerine “gelep” denilmektedir.

Dokuma Tekniği

Araştırma kapsamında incelenen namazlık dokumalarında kilim, cicim ve zili dokuma teknikleri uygulanmıştır. Yörede motifli kilimler cicim ve zili teknikli dokumalar “yanışlı kilim” olarak adlandırılmaktadır.

Kilim, iki iplik sistemiyle dokunan, ipliklerinin arasından bir ön ve bir arkadan geçen, çözgülerin atkılar tarafından tamamen örtüldüğü havsız düz dokuma yaygıdır (Öztürk, 2007: 63). Kilim oda ve çadırların zeminine serilmek, divan ve çadır örtüsü olarak ya da ev döşemelerinde kullanılmakla birlikte özel biçimler verilerek heybe, çuval, namazlık vs. olarak da kullanılır (Parlak, 2002: 9). Cicim dokumalar yüzleri ve tersleri ayrı dokumalardır. Dokumanın ön yüzünde deseni oluşturan iplikler kabartma tesiri yapar (Akbiç,1977: 14). Çözgü ve atkı ipliği dışında yüzeyde süsleme yapmak amacıyla desen iplikleri kullanılarak yapılan dokumalardır (Barışta, 1998: 119). Sık motifli ve seyrek motifli cicim olmak üzere iki çeşittir (Acar, 1982:

56-58). Zili dokuma ilk bakışta sık motifli cicime benzese de aralarında teknik bakımdan ayrılık vardır. Zili dokumalarını cicim dokumalarından ayıran en önemli özelliklerden biri olarak çözü çiftlerinin 3 veya 5 üstünden 1 altından geçen desen iplikleridir. Renkli desen iplikleri kendi aralarında bir boydan bir boya giderler ve tüm zemin 2-1, 3-1 ve 5-1 atlamalarla doldurulmuş olur. Zili dokumalarının düz, çapraz ve damalı gibi çeşitleri vardır (Acar, 1982: 61, Kırzıoğlu 1995: 14).

Namazlık Örnekleri

Fotoğraf 2. Yaylapınarı mahallesinde bulunan namazlık örneği (Sultan Sökmen Arşivi, 2019)

Çameli ilçesi Yaylapınarı mahallesinde bulunan namazlık, 1985 yılında Nesibe Bavuç tarafından yörede “düven” adı verilen mekikli tezgâhta dokunmuştur. 63 x 130 cm boyutlarında, çözgüsü pamuk, atkı ve desen ipi yündür. Enine bantlar halinde tasarlanmış, seyrek motifli cicim tekniği uygulanmıştır. Bitiracık, mekik, göz, çakmak yanışları ile süslenmiştir. Kırmızı, yeşil, pembe, mor, sarı, siyah, beyaz dokumada kullanılan renklerdir. Saçak boyu 8 cm’dir (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 3. Cevizli mahallesi Düzençam Camisinde bulunan namazlık örneği (Sultan Sökmen Arşivi, 2019)

Cevizli mahallesi Düzençam Camisinde bulunan namazlık, enine bantlar halinde tasarlanmış, seyrek motifli cicim tekniği ile dokunmuştur. 90 x 170 cm boyutlarında, çözgüsü pamuk, atkı ve desen ipi yündür. Bitiracık, dört göz, dokuz göz, çubuk, teyyare, bitırağın yarımı, kelebek yanışları ile süslenmiştir. Kırmızı, yeşil, mavi, sarı, siyah, beyaz, kahverengi dokumada kullanılan renklerdir. Saçak boyu 6 cm’dir (Fotoğraf 3).

Fotoğraf 4. Kızılyaka mahallesinde bulunan namazlık örneği (Sultan Sökmen Arşivi, 2019)

Çameli ilçesi Kızılyaka mahallesinde bulunan namazlık, 1980 yılında Ümmü Akman tarafından dokunmuştur. 90 x 148 cm. boyutlarında, çözgü ve atkı ipi yündür. Saçak boyu 16 cm'dir. Namazlık, inceli kalınlı enine bantlar halinde tasarlanmış, ilikli kilim, iliksiz kilim tekniği ile dokunmuştur. Pardi, koçboynuzu ve deve boynu yanırları ile süslenmiştir. Kırmızı, yeşil, mavi, sarı, mor, siyah, beyaz, pembe dokumada kullanılan renklerdir (Fotoğraf 4).

Fotoğraf 5. Çameli merkezde bulunan namazlık örneği (Sultan Sökmen Arşivi, 2019)

Çameli merkezde bulunan kilim parçası, Ümmü Akman tarafından 1970 yılında dokunmuştur. 70 x 100 cm boyutlarında, çözgü ve atkı ipi yündür. Kilim parçası kenarları kıvrılarak dikilmiş olup namazlık olarak kullanılmaktadır. Pardi ve koçboynuzu yanırları ile süslenmiştir. Kırmızı, yeşil, sarı, siyah, kahverengi, beyaz, pembe dokumada kullanılan renklerdir (Fotoğraf 5).

Fotoğraf 6. Çameli merkezde bulunan namazlık örneği (Sultan Sökmen Arşivi, 2019)

Çameli merkezde Hatice Ongun'un evinde bulunan namazlık, Ümmü Akman tarafından 1970 yılında dokunmuştur. 85 x 135 cm boyutlarında, çözgüsü pamuk, atkı ve desen ipi yündür. Cicim namazlık, enine bantlar halinde tasarlanmıştır. Eğri su, bıtırak, zincir, dört göz, kurdele, zincir, kaydırmacık, kurbağa dokumada görülen yanışlardır. Dokumada kullanılan renkler yeşil, turuncu, siyah, kahverengi, beyaz, mor, pembedir. Saçak boyu 15 cm'dir (Fotoğraf 6).

Fotoğraf 7. Yumrutaş mahallesinde bulunan namazlık örneği (Sultan Sökmen Arşivi, 2019)

Çameli ilçesi Yumrutaş mahallesinde bulunan namazlık, 1970 yılında Şadiye Aslan tarafından dokunmuştur. 87 x 151 cm boyutlarında, çözgü, atkı ve desen ipi yündür. Namazlık, inceli kalınlı enine bantlar halinde tasarlanmıştır. Boynuz, bıtırak, şamdan, çakmak ve deve boynu yanışları ile süslenmiştir. Kırmızı, yeşil, mavi, sarı, siyah, beyaz, pembe dokumada kullanılan renklerdir. Dokumanın saçak boyu 20 cm'dir (Fotoğraf 7).

Fotoğraf 8. Cevizli mahallesinde bulunan namazlık örneği (Sultan Sökmen Arşivi, 2019)

Cevizli mahallesi Kavalcılar mevkiinde bulunan namazlık, Hatice Amaç tarafından dokunmuştur. 61 x 121 cm boyutlarında, çözgüsü pamuk, atkı ve desen ipi yündür. Enine bantlar halinde tasarlanmış, seyrek motifli cicim tekniği uygulanmıştır. Enine bantlar, bıtırak ve eğri su yanışları ile süslenmiştir. Pembe, yeşil, mavi, sarı, siyah, beyaz dokumada kullanılan renklerdir. Saçak boyu 3 cm'dir (Fotoğraf 8).

Fotoğraf 9. Cevizli mahallesinde bulunan namazlık örneği (Sultan Sökmen Arşivi, 2019)

Cevizli mahallesinde bulunan namazlık, Medine Hız tarafından 1960 yılında dokunmuştur. 58 x 105 cm boyutlarında, çözgü, atkı ve desen ipi yündür. Dokumanın saçak boyu 15 cm'dir. Enine bantlar halinde tasarlanmış, seyrek motifli cicim tekniği uygulanmıştır. Enine bantlar, bıtırak, bıtıracık, zincir, dörtgöz, eğri su, kaydırmacık, tavuk ayağı, kelebek, çakmak yanışları ile süslenmiştir. Pembe, yeşil, mavi, sarı, siyah, beyaz, mor dokumada kullanılan renklerdir (Fotoğraf 9).

Fotoğraf 10. Kolak mahallesi camisinde bulunan namazlık örneği (Sultan Sökmen Arşivi, 2019)

Kolak mahallesi camisinde bulunan namazlık, Feride Can tarafından dokunmuş ve ölmeden önce kendisi camiye vermiştir (M. Akbaş, sözlü görüşme, 2019). 88 x 126 cm boyutlarında, çözgüsü pamuk, atkı ipi yündür. Kilimin orta yanışı olarak hayat ağacı yer almış, iç zemin boşlukları ise koç boynuzu yanışları ile süslenmiştir. Kilimi en kenarı ise eğri su yanışı ile çevrenmiştir. Turuncu, yeşil, mavi, sarı, siyah, beyaz, mor, kahverengi dokumada kullanılan renklerdir. Dokumanın saçak boyu 10 cm'dir (Fotoğraf 10).

Fotoğraf 11. Kalinkoz mahallesinde bulunan namazlık örneği (Sultan Sökmen Arşivi, 2019)

Kalınkoz mahallesinde bulunan namazlık, Güllü Çaçur tarafından dokunmuştur. 67 x 127 cm boyutlarında, çözgüsü pamuk, atkı ipi akrilik ve yündür. Dokumanın saçak boyu 8 cm'dir. Enine bantlar halinde tasarlanmıştır. Enine bantlar, sıçan dişi, farda, kelebek, muska yanlışları ile süslenmiştir. Pembe, kırmızı, yeşil, mavi, sarı, siyah, beyaz, mor dokumada kullanılan renklerdir (Fotoğraf 11).

Fotoğraf 12. İmamlar mahallesi camisinde bulunan namazlık örneği (Sultan Sökmen Arşivi, 2019)

İmamlar mahallesi camisinde bulunan namazlık, zili tekniği ile dokunmuştur. 74 x 120 cm boyutlarında, çözgü, atkı ve desen ipi yündür. Namazlığın iç zemini diyagonal şekilde yerleştirilmiş baklavalarla ve bu baklavaların içi ise dört göz yanlışları ile süslenmiştir. Dokumanın alt ve üst kenar suyunda sandık yanlışları, dokumanın başlangıç ve bitiş kısımlarında ise kaz ayağı yanlışları görülmektedir. Pembe, kırmızı, yeşil, sarı, beyaz dokumada kullanılan renklerdir. Saçak boyu 9 cm'dir (Fotoğraf 12).

Fotoğraf 13. Cevizli mahallesinde bulunan namazlık örneği (Sultan Sökmen Arşivi, 2019)

Cevizli mahallesi Şervin mevkiinde bulunan namazlık Durkadın Öğüt tarafından dokunmuştur. 59x 113 cm boyutlarında, çözgüsü pamuk, atkı ve desen ipi yündür. Enine bantlar halinde tasarlanmıştır. Enine bantlar, salyangoz, dört göz, dokuz göz, kılçık, eğri su, bıtırak, bıtıracık yanlışları ile süslenmiştir. Pembe, kırmızı, mavi, sarı, siyah, beyaz dokumada kullanılan renklerdir. Dokumanın saçak boyu 11 cm'dir (Fotoğraf 13).

Namazlık Dokumalarının Boyut Özellikleri:

Ölçütler		Namazlık
	N	12
En (cm)	$\bar{x} \pm S\bar{x}$	74,83 \pm 12,53
	Min-Max	58,00-90,00
Boy (cm)	$\bar{x} \pm S\bar{x}$	128,8 \pm 19,98
	Min-Max	100,00-170,00
Saçak (cm)	$\bar{x} \pm S\bar{x}$	10,08 \pm 5,72
	Min-Max	3,00-16,00

Tablo 1. Namazlık Dokumalarının Boyut Özellikleri

Tablo 1 incelendiğinde Çameli yöresi namazlık dokumalarının 58-90 cm eninde ve 100-170 cm boyunda dokunduğu, aritmetik ortalaması, ende 74,83 cm boyda 128,8 cm olduğu görülmektedir. İncelenen örneklerin saçak boyu 3-16 cm arasında değişmekte olup, saçak boyu ortalaması ise 10,08 cm'dir.

Namazlık Dokumalarının Motif ve Kompozisyon Özellikleri

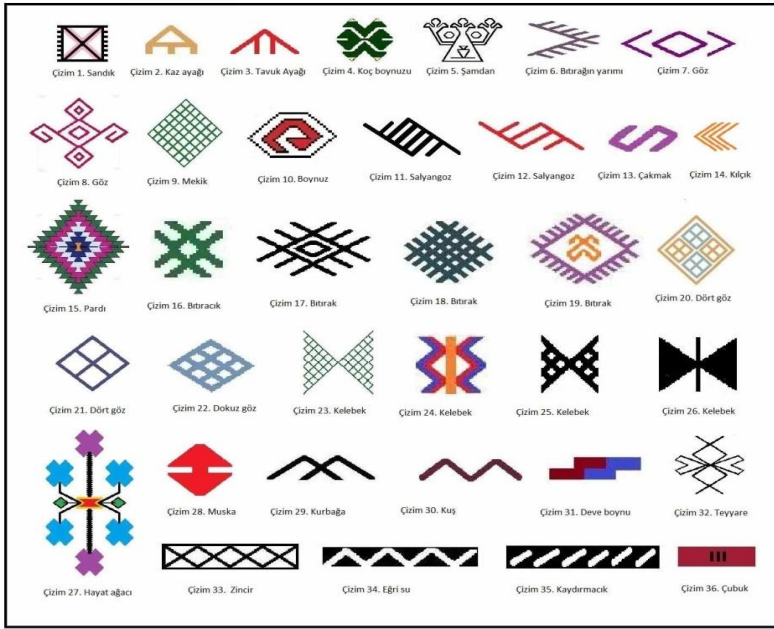
Seçenekler	n	%
Salyangoz	1	8,33
Bıtracak	3	25
Bıtrak	5	41,66
Göz	1	8,33
Dörtgöz	5	41,66
Dokuzgöz	2	16,66
Kelebek	4	33,33
Eğrisu	4	33,33
Çakmak	3	25
Pardı	3	25
Mekik	1	8,33
Koçboynuzu	3	25
Kılçık	1	8,33
Sandık	1	8,33
Teyyare	1	8,33
Kaz ayağı	1	8,33
Tavuk ayağı	1	8,33
Deve boynu	2	16,66
Kaydırmacık	2	16,66
Zincir	2	16,66
Kurbağa	1	8,33
Boynuz	1	8,33
Çıbık	1	8,33

N: 12

Not: Her dokumada birden fazla motif kullanıldığı için toplam alınmamıştır. Toplam N'den büyüktür. Yüzde N üzerinden değerlendirilmiştir. Tablo 2. Namazlık dokumalarının Motif ve Kompozisyon Özellikleri

Tablo 2 incelendiğinde namazlık dokuma örneklerinde %41,66'sında bıtırak ve dört göz, %33,33'ünde kelebek ve eğri su, %25'inde bıtırak, çakmak, pardı ve koçboynuzu, %16,66'sında zincir, kaydırmacık, deve boynu ve dokuz göz, %8,33'ünde salyangoz, göz, mekik, kılıçık, sandık, çıbık, boynuz, kurbağa, kaz ayağı, tavuk ayağı ve teyyare yanışları kullanıldığı tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre Çameli namazlık dokuma örneklerinin çoğunda %41,66bıtırak ve dört göz motiflerinin kullanıldığını söyleyebiliriz.

Çameli yöresinde namazlık dokuma örneklerinin yüzey şemaları incelendiğinde, birçoğunda enine bantlı kompozisyon şeması hâkim olsa da farklı düzenlemelerde görülmektedir. Yörede dokumacılık yapan kaynak kişiler ile sözlü görüşme yapıldığı için dokumalarda yer alan motiflerin yöre ağzıyla kullanılan isimleri tespit edilmiştir (Çizim 1)

Çizim 1: Namazlık Dokumalarında Görülen Motifler

Namazlık Dokumalarında Kullanılan Renkler

	Adet (N)	%
Siyah	11	91,74
Beyaz	12	100
Yeşil	11	91,74
Turuncu	2	16,66
Kırmızı	8	66,66
Pembe	9	75,18
Sarı	11	91,74

Mavi	8	66,66
Mor	4	33,33
Kahverengi	4	33,33
N: 12		
* %'ler N üzerinden hesaplanmıştır.		

N: 12

Not: Her dokumada birden fazla renk kullanıldığı için toplam alınmamıştır. Toplam N'den büyüktür. Yüzde N üzerinden değerlendirilmiştir.

Tablo 3. Namazlıklar Dokumalarında Kullanılan Renkler

Tablo 3 değerlendirildiğinde namazlık dokumalarının atkı ipliklerinin %100'ü beyaz, %91,74'ü siyah, yeşil ve sarı, %75,18'i pembe, %66,66'sı kırmızı ve mavi, %33,33'ü mor ve kahverengi, %16,66'sı turuncu renklidir. İncelenen namazlık örneklerinde atkı ipliği olarak en çok beyaz renkli iplik kullanıldığı görülmektedir. Çözümleri incelendiğinde, 7 tanesinde beyaz pamuk iplik, 5 tanesinde ise yün iplik tercih edilmiştir. Yün iplik olarak elde eğirilmiş boyanmamış koyunun doğal rengi kullanılmıştır. Eskiden dokumalarda doğal boyalı iplikler kullanmasına rağmen sentetik boyaların ortaya çıkışıyla birlikte ilçeye gelen boyacıların toz boyalarla iplikleri boyadıkları Çameli halkı tarafından belirtilmiştir.

Sonuç

Türkler tarih boyunca kendi yetiştirdikleri hayvanların yün ve kıllarını kullanarak yaşam tarzları ve temel ihtiyaçları doğrultusunda halı, kilim, keçe gibi el sanatı ürünleri üretmişlerdir. İbadetlerini yerine getirebilmek için halı ya da kilimden namazlık dokumuşlardır. Bu namazlıklar tek kişilik, küçük boyutta ve taşınabilir şeklindedir.

Çameli namazlık örnekleri incelendiğinde 58-90 cm ende, 113-170 cm boyda olup, seyrek motifli cicim, ilikli, iliksiz kilim, düz ve çapraz zili tekniklerinin uygulandığı gözlenmiştir. Bu dokumaların yapım aşamasında ıstar tezgâhlar ve mekikli tezgâhlar kullanılmıştır. Çameli yöresinde namazlık dokuma örneklerinin yüzey şemaları incelendiğinde, birçoğunda enine bantlı kompozisyon şeması hakimdir. Çok çeşitli motif örnekleri ile karşılaşmıştır. Yörede dokumacılık yapan kişiler ile sözlü görüşme yapıldığı için dokumalarda yer alan motiflerin yöre ağzıyla kullanılan isimleri tespit edilmiştir. Bıtrak (pıtırak) ve dört göz en çok görülen motiflerdir.

En çok kullanılan renkler beyaz, siyah, yeşil ve sarı olmakla birlikte bu dokumalar oldukça renklidir. Dokuyucu elindeki bütün renkleri değerlendirmiş, hatta incelenen namazlık dokumalarının bazılarında 8 farklı renk kullanılmıştır.

Günümüzde namazlık dokumaları neredeyse tamamen teknolojiye esir olmuş, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır. Halkın kendi evlerinde kendi ihtiyaçlarını karşılamak için üretim yok denecek kadar

azdır. 20-30 yıl öncesine kadar evlerde üretilen bu kilimlerin namazlıkların dokunduğu tezgâhlar ya yakacak olarak kullanılmış ya da depolarda çürümeye terk edilmiştir. Denizli Çameli ilçesinde de durum aynıdır. Az da olsa çeşitli yörelerde küçük çaplı atölye üretimlerinin devam ettiği görülmektedir. Çameli kilimleri, 2020 yılında coğrafi işaret kapsamına alınmıştır. Çameli Elmalı mahallesinde Çameli Halk Eğitim Müdürlüğü tarafından açılan el sanatları kursları ile Çameli kilimleri yaşatılmaya çalışılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Anonim, (2020). *Türk Patent ve Marka Kurumu, Resmi Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Bülteni*. Sayı: 90, Yayın Tarihi: 01.12.2020, <http://www.turkpatent.gov.tr>. (Erişim: 10.10.2021)
- Anonim (1982). *Yurt ansiklopedisi, Türkiye il il: Dünü, bugünü, yarını 3*, İstanbul: Anadolu.
- Anonim (1986). *Büyük Larousse sözlük ve ansiklopedisi*. C. 16, İstanbul: İnterpress.
- Anonim (2004). *Ana Britannica genel kültür ansiklopedisi*. C. 19, İstanbul: Ana.
- Anonim (2009). *İslam ansiklopedisi*. C. 36, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Aytaç, İ. (2013). Elazığ Müzesindeki Osmanlı dönemi eşik ve seccade halıları. *Arış*, S. 9, 12-33.
- Balpınar Acar, B. (1982). *Kilim-cicim-zili-sumak-düz dokuma yaygıları*. İstanbul: Eren.
- Barışta, H. Ö. (1998). *Türk el sanatları*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Bayraktaroğlu, S. (1999). Seccade. *Erdem*, Halı Özel Sayısı-I, 57-64.
- Deniz, B. (2000). *Türk dünyasında halı ve düz dokuma yaygılar*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Erdoğan, A. (1994). *Karaağaç ve Sahra-ı Talamaniye bölgesinde Türkmenler*. Erzurum.
- Eryılmaz, R. (2015). *Çameli ilçesi ağız ve Çameli ortaokullarında eğitim gören öğrencilerin yerel ağız özelliklerinin Türkçe eğitimine etkisi*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ergür, A. (2002). *Tekstil terimleri sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Etikan, S. (2007). Seccade halılarda kullanılan bazı motifler ve bu motiflerin İslam sanatındaki yeri. *38. ICANAS Kongresi, Bildiriler-Maddi Kültür*, C.2, 545-564, Ankara: T.C. Başbakanlık Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı.
- Kırzioğlu N. G. (1995). *Altaylardan Tuna boyuna Türk dünyasında ortak motifler*. Ankara: Türksoy.
- Kaya A. M.- Karagöz, H. (2014). Denizli ve çevresinde Avşar Türkmenleri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 32, 29-66.
- Özçelik, Ö. (2014). *Çam düdüğünden UNESCO'ya Hayri Dev ve Karaman kültürü*. Denizli: Bilal Ofset.
- Parlak, T. (2002). *Oltu ve köylerinde bardız kilimciliği*. Erzurum.

- Sökmen, S. (2020). Dr. Özcan Özçelik derleminde yer alan Çameli yöresi dokumaları. *14. Uluslararası Türk Kültürü, Sanatı ve Kültürel Mirası Koruma Sempozyumu/Sanat Etkinlikleri*, 304-309.
- Sümer, F. (1972). *Oğuzlar (Türkmenler) tarihleri-boy teşkilatı-destanları*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Tok, T. (2015). Denizli ve yöresinde Oğuz yerleşimlerine dair bazı tespitler. *5. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Oğuzlar: Dilleri, Tarihleri Ve Kültürleri*, 617-628, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Uğurlu, S. S. (2020). Çanakkale Ayvacık namazlık halıları. *Turkish Studies*, 15(7), 3123-3149.
- Yıldırım, N. (2006). Çameli ilçesinin sosyo-ekonomik yapısı ve potansiyeli. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (2), 315-340.

Elektronik Kaynaklar

URL-1 <http://Cameli.Bel.Tr/Tr/Page/Cameli-Hakkinda-Konumu> (Erişim: 10.10.2021)

URL-2 https://Tr.Wikipedia.Org/Wiki/Dosya:Denizli_Districts.Png (Erişim: 10.10.2021)

Sözlü Kaynaklar

- Amaç, Ali, Sözlü Görüşme, Yaş: 53, Çiftçi, Çameli Cevizli, 2019.
- Akbaş, Müfide, Sözlü Görüşme, Yaş: 84, Ev Hanımı, Çameli- Kolak Mahallesi, 2019.
- Seçkin, Şaban, Sözlü Görüşme, Yaş: 55, Emekli, Çameli Merkez, 2019.
- Seçkin, Nuray, Sözlü Görüşme, Yaş: 54, Ev Hanımı, Çameli Merkez, 2019.
- Özdemir, Aysel, Sözlü Görüşme, Yaş: 64, Ev Hanımı, Çameli Merkez, 2019.
- Özdemir, Sezer, Sözlü Görüşme, Yaş: 39, Ev Hanımı, Çameli Merkez, 2019.
- Öğüt, Durkadın, Sözlü Görüşme, Yaş: 88, Ev Hanımı, Çameli -Cevizli Mahallesi, 2019.
- Ongun, Ayşe, Sözlü Görüşme, Yaş: 64, Ev Hanımı, Çameli Merkez, 2019.
- Ongun, Dudu, Sözlü Görüşme, Yaş: 82, Ev Hanımı, Çameli Merkez, 2019.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 15.10.2021 tarihli ve 11 nolu onayı. / *Afyon Kocatepe University Social and Human Sciences Research and Publication Ethics Committee's approval dated 15.10.2021 and numbered 11.*

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.*